

Sygn. akt I ACa 222/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lipca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Suter
Sędziowie	:	SA Jadwiga Chojnowska (spr.) SO del. Jacek Malinowski
Protokolant	:	Małgorzata Sakowicz -Pasko

po rozpoznaniu w dniu 6 lipca 2018 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **S. S. (1), S. S. (2) i I. S. (1)**

przeciwko **(...) S.A. w W.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 12 lutego 2018 r. sygn. akt I C 1342/16

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego na rzecz każdego z powodów kwoty po 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów procesu w instancji odwoławczej.

(...)

Sygn. akt I ACa 222/18

UZASADNIENIE

Powodowie w pozwie skierowanym przeciwko (...) S.A. w W. domagali się zasądzenia na rzecz:

- S. S. (2) kwot: 84.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz 20.000 zł tytułem odszkodowania w związku z pogorszeniem się sytuacji życiowej,

- S. S. (1) kwot: 82.000 zł tytułem zadośćuczynienia, 20.000 zł tytułem odszkodowania w związku z pogorszeniem się sytuacji życiowej oraz 350 zł miesięcznie ponad już przyznane świadczenia rentowe,

- I. S. (1) kwot: 75.000 zł tytułem zadośćuczynienia, 20.000 zł tytułem odszkodowania w związku z pogorszeniem się sytuacji życiowej i 350 zł miesięcznie ponad już przyznane świadczenia rentowe.

(...) S.A. w W. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 12 lutego 2018 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku zasądził od pozwanego na rzecz S. S. (2) kwotę 84.000 zł z odsetkami ustawowymi jak za opóźnienie od dnia 7 czerwca 2016 r. i oddalił jej powództwo w pozostałym zakresie; zasądził od pozwanego na rzecz S. S. (2) kwotę 10.053,93 zł tytułem kosztów postępowania oraz nakazał zwrócić powódce ze Skarbu Państwa kwotę 250,94 zł tytułem nadpłaconych kosztów sądowych; zasądził od pozwanego na rzecz S. S. (1) kwotę 82.000 zł z odsetkami ustawowymi jak za opóźnienie od dnia 7 czerwca 2016 r. i oddalił jego powództwo w pozostałym zakresie; zasądził od pozwanego na rzecz S. S. (1) kwotę 8.027,90 zł tytułem kosztów postępowania; zasądził od pozwanego na rzecz I. S. (1) kwotę 71.000 zł z odsetkami ustawowymi jak za opóźnienie od dnia 7 czerwca 2016 r. i oddalił jej powództwo w pozostałym zakresie; zasądził od pozwanego na rzecz tej powódki kwotę 7.097,85 zł tytułem kosztów postępowania.

Orzeczenie to zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

W dniu(...) w wyniku wypadku komunikacyjnego śmierć poniósł A. S.. W chwili zdarzenia małżonkowie A. i S. S. (2) mieli jedno dziecko, syna S., ale powódka była w ciąży z drugim dzieckiem – I., która urodziła się już po śmierci ojca. Rodzina funkcjonowała w sposób prawidłowy, a małżonkowie darzyli się głębokim uczuciem.

Sprawca wypadku posiadał ubezpieczenie w zakresie odpowiedzialności cywilnej w (...) S.A. w W.. Po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego ubezpieczyciel w 1999 r. wypłacił z tytułu pogorszenia się sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.) na rzecz: S. S. (2) kwotę 15.000 zł, I. S. (1) - 20.000 zł i S. S. (1) - 20.000 zł. W 2016 r. pozwany wypłacił z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę na rzecz: S. S. (2) 16.000 zł, I. S. (1) - 9.000 zł i S. S. (1) - 18.000 zł. Z kolei Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał powodom jednorazowe odszkodowania w wysokości 32.962,40 zł.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że powództwo zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Wskazał, że w okolicznościach sprawy nie było podstaw do zakwestionowania odpowiedzialności pozwanego ubezpieczyciela za skutki wypadku (art. 805 k.c. i art. 822 k.c.). Zaznaczył też, że skoro zdarzenie będące źródłem szkody miało miejsce w 1997 r., a zatem przed wejściem w życie art. 446 § 4 k.c., zatem podstawę prawną roszczenia powodów winien stanowić art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. pozwalający na przyznanie stosownego zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci utraty więzi rodzinnych.

Zdaniem Sądu zadośćuczynienia wypłacone w 2016 r. przez ubezpieczyciela nie były w pełni adekwatne do rozmiarów doznanych przez nich krzywd.

Zwrócił uwagę, że z przeprowadzonych w sprawie dowodów, a w tym z opinii biegłych sądowych wynikało, że S. S. (2) łączyły z mężem silne więzi emocjonalne, byli mocno zaangażowani w swój związek i realizację planów życiowych. Wspólnie uczestniczyli w wychowaniu 2-letniego wówczas S. i z radością oczekiwali kolejnego dziecka. U S. S. (2) po śmierci męża wystąpiła reakcja żałoby, powikłana objawami depresyjnymi w postaci obniżenia nastroju, smutku, płaczliwości, wzmożonej pobudliwości nerwowej, zaburzeń snu, uczucia pustki, poczucia niesprawiedliwości losu, tęsknoty za zmarłym mężem. Z tego powodu do 2001 r. była leczona psychiatrycznie, co przyniosło poprawę stanu psychicznego. Skala krzywdy doznanej przez nią była więc znaczna. Biegli nie stwierdzili natomiast zaburzeń psychicznych będących następstwem tragicznej śmierci ojca u dzieci zmarłego. Zaznaczyli jednak, że S. S. (1) w dzieciństwie leczył się psychiatrycznie z powodu zaburzeń emocjonalnych i moczenia nocnego. Mogły to być wynikiem zaburzeń poczucia bezpieczeństwa jako wypadkowej nagłych zmian w rodzinie.

Mając na uwadze powyższe Sąd I instancji uznał za zasadne żądanie zapłaty zadośćuczynień w dochodzonej w pozwie wysokości. Stwierdził, że skala krzywd doznanych przez powodów uzasadnia przyznanie tytułem zadośćuczynienia S. S. (2) i S. S. (1) kwot po 100.000 zł, zaś na rzecz I. S. (1) – 80.000 zł i uwzględniając świadczenia wypłacone przez pozwanego z tego tytułu (odpowiednio: 16.000 zł, 18.000 zł i 9.000 zł), zasądził na rzecz powodów: 84.000 zł, 82.000 zł i 71.000 zł – z odsetkami od dnia 7 czerwca 2016 r. (art 817 § 1 k.c. w zw. z art. 481 k.c.).

W ocenie Sądu Okręgowego nie było natomiast podstaw do uwzględnienia roszczeń pozwu w części dotyczącej żądania zasądzenia odszkodowań z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.). Podał, że już w 1999 r. (...) S.A. wypłacił z tego tytułu S. i I. S. (2) po 20.000 zł, zaś S. S. (2) 15.000 zł. Wysokość tych świadczeń w tamtym okresie była znacząca i spełniła swoją funkcję. Wobec tego dochodzenie dalszych roszczeń z tego tytułu jest nieuzasadnione.

Sąd nie uwzględnił także roszczeń rentowych dochodzonych przez dzieci zmarłego (art. 446 § 2 k.c.). Wskazał, że obecnie oboje powodowie otrzymują renty rodzinne z ZUS w wysokości po 600,79 zł miesięcznie, a nadto renty przyznane przez pozwanego w wysokości po 350 zł miesięcznie. Tym samym otrzymują świadczenia w łącznej wysokości po ponad 950 zł miesięcznie, które są w pełni adekwatne do ich usprawiedliwionych potrzeb i zastępują im świadczenie alimentacyjne, do których zobowiązany byłoby ich zmarły ojciec.

O kosztach postępowania, postanowił zgodnie z art. 100 k.p.c. rozdzielając je stosunkowo do wyników procesu.

Pozwany zaskarżył ten wyrok w zakresie kwot po 30.000 zł na rzecz każdego z powodów, zarzucając Sądowi naruszenie:

- art. 822 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. przez zasądzenie zawyżonych kwot zadośćuczynienia, nieuwzględniających kryteriów szacowania tych świadczeń wypracowanych przez orzecznictwo;

- art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów wyrażające się w zawyżeniu przyznanych świadczeń z tytułu zadośćuczynień za doznaną krzywdę z powodu śmierci męża i ojca powodów.

Wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku przez obniżenie kwot zadośćuczynienia zasądzonych na rzecz: S. S. (2) do 54.000 zł, S. S. (1) do 52.000 zł i I. S. (1) do 41.000 zł.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Wstępnie zaznaczyć jedynie należy, że śmierć A. S. miała miejsce w dniu (...), a zatem przed wejściem w życie art. 446 § 4 k.c., wprowadzonego ustawą z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 116, poz. 731). Przepis ten pozwala przyznać najbliższym członkom rodziny odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, ale jedynie w odniesieniu do zdarzeń zaistniałych po 3 sierpnia 2008 r.

W stanie prawnym miarodajnym dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, gdzie powodowie – w związku ze śmiercią osoby bliskiej - domagali się zadośćuczynienia za krzywdy w postaci cierpień psychicznych i fizycznych, zastosowanie mógł mieć wyłącznie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. Sąd Apelacyjny podziela ukształtowane i utrwalone w judykaturze Sądu Najwyższego stanowisko, że spowodowanie śmierci osoby bliskiej mogło stanowić naruszenie dobra osobistego członków rodziny zmarłego w postaci szczególnej więzi rodzinnej i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c., jeżeli śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. (por. uchwały Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 22 października 2010 r. III CZP 76/2010 OSNC 2011/B poz. 42 i z dnia 13 lipca 2011 r. III CZP 32/2011 OSNC 2012/1 poz. 10 oraz wyroki Sądu Najwyższego - Izba Cywilna: z dnia 14 stycznia 2010 r. IV CSK 307/2009 OSNC 2010/C poz. 91, z dnia 25 maja 2011 r. II CSK 537/2010 LexPolonica nr 3917512, z dnia 10 listopada 2010 r. II CSK 248/2010 OSNC 2011/B poz. 44, z dnia 11 maja 2011 r. I CSK 621/2010 LexPolonica nr 2817828 i z dnia 15 marca 2012 r. I CSK 314/2011 LexPolonica nr 3997272).

W orzeczeniach tych bliżej sprecyzowano i rozwinięto pojęcie i charakter tego dobra osobistego oraz przesłanki jego ochrony, przy uwzględnieniu, że treść tego prawa musi być zawsze zindywidualizowana. Wynika z nich również, że Sąd Najwyższy uznał za dopuszczalne udzielenie ochrony w zakresie kompensacji szkód niemajątkowych wynikłych z naruszenia dóbr osobistych na ogólnej podstawie, jaką jest art. 448 k.c. Zgodnie zatem ze stanowiskiem wypracowanym w judykaturze Sądu Najwyższego, odpowiedzialność ubezpieczonego obejmowała także oparte na podstawie art. 448 k.c. zadośćuczynienie za krzywdę z tytułu naruszenia dóbr osobistych członków rodziny zmarłego. Oznacza to, że więź rodzinna winna być traktowana jako szczególne dobro osobiste i być poddana ochronie na podstawie art. 23 k.c. i art. 24 k.c.

Wskazać też należy, że w orzecznictwie i w piśmiennictwie w zasadzie przyjmuje się, iż śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym. Nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której zerwanie powoduje ból, cierpienie, rodzi poczucie krzywdy. Osoba dochodząca roszczenia na podstawie art. 448 k.c. powinna zatem wykazać istnienie tego rodzaju więzi, stanowiącej jej dobro osobiste podlegające ochronie.

Nadmienić również trzeba, że samo istnienie więzi emocjonalnej, która łączyła powodów ze zmarłym, nie jest wystarczającą przesłanką do zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Sąd orzekający może bowiem, ale nie musi przyznać zadośćuczynienia (por. wyrok SN z 12 grudnia 2002 r., V CKN 1581/00, OSNC 2004 nr 4, poz. 53; z 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003 nr 4, poz. 56). Wynika to zarówno z treści art. 448 k.c. jak i z funkcji zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych. Roszczenie wynikające z art. 448 k.c. nie powinno być bowiem traktowane jako mające charakter lub choćby tylko aspekt penalny. Jego rola polega wyłącznie na zapobieżeniu trwania naruszenia i możliwego do osiągnięcia złagodzenia skutków negatywnych doznań, wynikających z naruszenia dóbr osobistych. Dlatego oceniając zarówno możliwość zasądzenia, jak i wysokość odpowiedniej sumy pieniężnej, sąd musi wziąć pod uwagę kompensacyjny - a nie represyjny - charakter zadośćuczynienia (por. wyrok SN z 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003 nr 4, poz. 56; wyrok SN z 11 października 2002 r., I CKN 1032/00, wyrok SN z 27 września 2005 r., I CK 256/05).

W niniejszej sprawie, Sąd I instancji te wszystkie okoliczności wziął pod uwagę i trafnie doszedł do przekonania, że powodowie wykazali istnienie przesłanek do wypłaty im stosownego zadośćuczynienia z tytułu naruszenia ich dóbr osobistych w postaci prawa do osobistej więzi z mężem i ojcem oraz prawa do życia w pełnej rodzinie. Powyższe pozwala na uznanie, że żądanie zasądzenia na rzecz powodów zadośćuczynień było usprawiedliwione.

Przechodząc zaś do oceny zarzutów apelacji zmierzających do zakwestionowania wysokości przyznanego każdemu z powodów zadośćuczynienia, wskazać należy, że w piśmiennictwie i praktyce sądowej, przyjmuje się, że na wysokość tego świadczenia wpływają m.in.: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rola jaką w rodzinie pełniła osoba zmarłego, charakter i rodzaj zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu pozostałych członków rodziny, stopień w jakim pozostali członkowie będą umieli odnaleźć się w nowej rzeczywistości i na ile zdolni są zaakceptować obecny stan rzeczy, skorzystanie z pomocy fachowej w czasie radzenia sobie w tej trudnej sytuacji, proces leczenia doznanej traumy mający na celu pomoc w odbudowie struktury rodziny i przywrócenie znaczenia każdego z jej członków.

Analiza uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że kryteria te zostały uwzględnione przez Sąd I instancji przy ustaleniu wysokości zadośćuczynienia. Sąd ten zwrócił uwagę, że w wyniku tragicznego wypadku drogowego powodowie utracili bliską sobie osobę w postaci męża i ojca, z którą byli silnie związani i z którą mieli prawo nadal tworzyć szczęśliwą i zgodną rodzinę. Naruszenie tak silnych więzi rodzinnych niewątpliwie zasługiwało na wzmożoną ochronę. Zważywszy na fakt, że krzywdę doznaną w wyniku śmierci osoby bliskiej bardzo trudno ocenić i wyrazić w formie pieniężnej każdy przypadek należy traktować indywidualnie z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy, przy czym ocena ta powinna opierać się na kryteriach obiektywnych, a nie na wyłącznie subiektywnych odczuciach pokrzywdzonego. Zgodzić się należało ze skarżącym, że z racji tego, iż tragiczne zdarzenie będące podstawą dochodzonych w sprawie roszczeń miało miejsce prawie 19 lat temu, to chociażby ze względu na

upływ czasu, cierpienia powodów uległy pewnemu złagodzeniu i bez wątpienia, obecnie ich odczucie krzywdy jest znacznie mniejsze niż miało to miejsce bezpośrednio po wypadku.

Nie zmienia to jednak faktu, że w wyniku tragicznego wypadku, powódka będąc w ciąży utraciła partnera, z którym związała swoje życie, zaś małoletnie dzieci zostały pozbawione możliwości wychowywania się w pełnej rodzinie. Nie sposób sobie wyobrazić jakie to miało znaczenie na ich dalsze życie. Wprawdzie z opinii biegłych wynika, że nie skutkowało to uszczerbkiem na ich zdrowiu psychicznym i obecnie wszyscy członkowie rodziny funkcjonują prawidłowo, tym niemniej nie można zapominać, że zasądzone zadośćuczynienia ma na celu przede wszystkim zrekompensować zerwanie więzi rodzinnych, do czego doszło w wyjątkowo dramatycznych okolicznościach. Uwzględnia ono dramatyzm doznań powódki, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany tragiczną śmiercią męża. Nie pomija także istotnego faktu, że z kolei dzieci zmarłego wskutek wypadku drogowego nie tylko utraciły ojca, ale także jego wsparcie na całe swoje życie oraz możliwości nawiązania i rozwijania bliskich więzi, tworzenia szczęśliwej i zgodnej rodziny.

Na tle przytoczonych powyżej okoliczności nie można przyjąć, że ustalone przez Sąd Okręgowy kwoty zadośćuczynień są zawyżone i to w sposób rażący, co tylko - w myśl poglądów orzecznictwa - uzasadnia ingerencję przez sąd odwoławczy w rozstrzygnięcie sądu rozpoznającego sprawę w pierwszej instancji. Dlatego też Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania odwoławczego orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 108 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 5 i § 10 ust 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

(...)